

DOI 10.24425/119352

KS. ZDZISŁAW KUPISIŃSKI SVD

Ks. Leonard Fic, *Zbawienie w buddyzmie*, Lublin: Wydawnictwo Polihymnia 2016, 195 s.

Pojęcie zbawienia funkcjonuje w każdej religii. Przyszły stan, w którym znajdzie się człowiek, w jednych religiach nazywany jest zbawieniem, w innych nirwaną, „zdmuchnięciem” czy po prostu ostatecznym wyzwoleniem. Egzystując w obecnym świecie, można patrzeć na współczesną rzeczywistość przez pryzmat doświadczenia mistycznego bądź też wiary własnej religii. W ten sposób można przygotować się do uczestnictwa w wyższej rzeczywistości – w zbawieniu. Być „w tym świecie”, a jednocześnie w tym samym czasie wyzwolić się z niego – to propozycja buddyzmu. Jak ten stan opisuje ta religia, przedstawia ks. Leonard Fic w książce pt. *Zbawienie w buddyzmie*.

Książka składa się ze spisu treści, wstępu, sześciu rozdziałów, zakończenia i bibliografii. We wstępie (s. 7-16) autor wprowadza Czytelnika w tematykę monografii, prezentując zarys historii buddyzmu. Zwraca uwagę na początki powstania tej religii, jej twórcę – Siddharthę Gautamę (560-480 r. przed Chr.), który miał doświadczyć oświecenia. Przytacza imiona, jakie nadawali mu rodzice (Siddhartha – „ten, który wypełnił swoje zadanie”) i jego wyznawcy (Bhagawan – „Pan”). Podkreśla, że Budda (sanskryt./pal. [sanskryt./język pali] *uddha*) nie jest imieniem własnym Gautamy, „lecz tytułem honorowym, odnoszącym się do człowieka, który urzeczywistnił doskonale oświecenie, rozumiane jako otwarcie się więźnia pogrążonego w bolesnym cyklu narodzin i śmierci (sanskryt./pal. *samsāra*) na radykalne istnienie w nirwanie (sanskryt. *nirwana*, pal. *nibbāna*)” (s. 7). Zwraca uwagę na istotę buddyzmu, którą stanowi osiągnięcie nirwany, czyli „całkowitego wygaśnięcia”, „całkowitego unicestwienia” w człowieku „trzech korzeni zła: chciwości (namiętności), nienawiści i omroczenia” (s. 7).

Patrząc na życie Buddy – uzasadnia ks. L. Fic – dostrzega się dwie formy stanu nirwany. Pierwsza dostępna jest za życia. Związane z nią jest oświecenie. Budda „wszedł” w nirwanę podczas medytacji w Bodh-Gaja, pozostając jednak w świecie. Druga forma – jako zupełna (sanskryt. *parinirvāna*, pal. *parinibhāna*) – stała się udziałem Buddy w chwili jego śmierci fizycznej, stanowiącej kres ponownych narodzin oraz istnienia w świecie sansary (sanskryt./pal. *samsāra*).

Ks. Leonard Fic, charakteryzując księgi buddyjskie, zaznacza, że to, co zostało w nich wypowiedziane przez Buddę, uważane jest za słowo święte. Buddyjskie księgi dzielą się na tzw. Trójkosz (sanskryt. *tripitaka*, pal. *tipitaka*), „zebrany” przez wspólnotę po śmierci Buddy: *Winajapitaka* (sanskryt./pal. *Vinayapitaka*) zawiera reguły monastyczne; *Sutrapitaka* (sanskryt. *Sūtra – pitaka*, pal. – *Sutta – pitaka*) – mowy doktrynalne Buddy oraz jego bezpośrednich uczniów; *Abhidhamma – Pitaka* to kompendium początkowej refleksji filozoficzno-psychologicznej.

Autor podkreśla, że buddyzm jako system autosoteriologiczny głosi konieczność troski o własne wyzwolenie, rozumiane jako „zbawienie”. Religia ta nie od-

wołuje się do Boga czy żadnego pośrednika między człowiekiem a bóstwem. Człowiek jest w stanie sam rozwiązać problem cierpienia i nie potrzebuje do tego żadnej pomocy z zewnątrz. Natomiast Budda nie deklarował wiary w Boga czy inne bóstwa. Nie wypowiadał się na temat „transcendencji”. Książka prof. Fic zwraca uwagę, że *Dharmy* podległe są prawu przyczyny i skutku. Jeśli dana osoba wykonała czyny dobre, otrzymuje nagrodę. Jeśli popełniła zło, wówczas poniesie karę. Od wartości etycznej uczynków, czyli od prawa *karmana* zależy „postać” czy rodzaj kolejnego wcielenia, które „przybiera” dana jednostka. Celem człowieka jest zatem praca na rzecz samodoskonalenia się. Rezultatem tego ma być osiągnięcie stanu wyższego „bytu”, który można zdobyć przez zerwanie ze światem zewnętrznym, ale też i przez obojętność na jego ponęty (s. 9-10). Dla buddysty tym najważniejszym miejscem izolacji od świata są wspólnoty mnisze, które powstały już za życia Buddy. „Credo” buddysty to tzw. Trzy Klejnoty (*tri – ratna*): „Wierzę w Buddę (*Buddha*), wierzę w jego naukę (*Dharma*), wierzę w *sanghę* (*Sangha*)”.

We wstępie książki autor zwraca uwagę na dialog między buddyzmem a Kościołem katolickim, zwłaszcza po Soborze Watykańskim II. Dialog staje się nie tylko potrzebą, ale i koniecznością podyktowaną zjawiskiem tzw. „zderzenia cywilizacji” oraz procesem globalizacji. Do dialogu zobowiązany jest Kościół ze swej natury, gdyż jest posłany do wszystkich narodów i kręgów społeczno-kulturowych, jak i wyznawców religii niechrześcijańskich (s. 11). Książka profesor, opisując postawę, jaka powinna towarzyszyć prowadzeniu dialogu, powołuje się na dokumenty Soboru Watykańskiego II oraz nauczanie papieży Pawła VI i Jana Pawła II.

Rozdział pierwszy – *Założyciel buddyzmu* – przedstawia postać twórcy tej religii Siddharthy Gautamy, jego narodziny i młodość oraz drogę, która doprowadziła go do oświecenia (*bodhi*). Autor zwraca uwagę na jego działalność nauczycielską. Wskazuje teksty buddyjskie stanowiące kanon świętych ksiąg omawianego systemu religijnego. Po śmierci Buddy, czyli jego wejściu w stan *parinirwany*, zwolennicy buddyzmu ustalili reguły zakonne i treść Dobrej Nauki (*dharmy*). Do tego czasu nauka Buddy była bowiem przechowywana jedynie w tradycji ustnej i recytowana przez mnichów. Cała jego nauka została zebrana w tzw. Trójkoszu (sanskryt. *Tripitaka*, pol. *Tipitaka*): *Tipitaka* szkoły therawadinów, *Tripitaka chińska*, *Kanon Tybetański*. Dalej autor omawianego dzieła podaje i charakteryzuje trzy podstawowe nurty buddyzmu: buddyzm południowy (*hinajana*, czyli „mały wóz”), buddyzm dalekowschodni (*mahajana*, czyli „wielki wóz”) i buddyzm północny (*wadžrajana*, tj. „wóz diamentowy”, zwany też buddyzmem tybetańskim lub lamaizmem). Każdy z tych nurtów odwołuje się do określonych świętych tekstów.

W drugim rozdziale – *Przesłanie duchowe Buddy* ks. prof. Fic przybliży duchowy przekaz Buddy, wyjaśniając Cztery Szlachetne Prawdy (*catvāri āryasatyūni*). Omawia tzw. Ośmiostopniową Ścieżkę, podzieloną na trzy podstawowe człony: mądrość, moralność i kontemplację. Ponadto przedstawia naukę o „nie-ja” i Prawo Współzależnego Powstania (*pratityasamutpāda*). Formułując to prawo, Budda nauczał, że żądza jest „nasieniem” reinkarnacji oraz ukazał, w jaki sposób rodzi się ona w człowieku. Wskazał przy tym na łańcuch dwunastu przyczyn wraz z ogniwami (sanskryt. *nidāna*) stale warunkującymi reinkarnację (s. 95). Kolejny rozdział,

trzeci – *Ostateczna rzeczywistość* – ukazuje koncepcję pustki (*śūnyatā*) oraz doktrynę Trzech Ciał Buddy.

Rozdział czwarty pt. *Droga zbawienia* stanowi istotę opracowania, opisuje bowiem metody służące osiągnięciu upragnionego stanu, w których kluczową rolę odgrywa własny wysiłek (*theravāda*). Autor w tej części pracy rozważa nadto takie zagadnienia, jak: fenomen narodzin, starości i smutku, pojęcie cierpienia, pięć czynników tworzących osobowość, które według przekonania buddyjskiego tworzą empiryczną osobowość (s. 124). Książd profesor, opisując buddyjskie drogi prowadzące do wyzwolenia, zaznacza, że *hinajana* zna jedynie drogę do zbawienia prowadzącą przez własny wysiłek, czyli panowanie nad sobą. *Mahajana* naucza o wyzwoleniu poprzez: mądrość, wiarę w buddów transcendentnych, pomoc *bodhi-sattów* i kult. Zatem wczesnobuddyjska metoda samowyzwolenia – uzasadnia autor – schodzi na dalszy plan, a pojawia się droga wyzwolenia, prowadząca z zewnątrz (s. 131).

W rozdziale piątym, pt. *Soteriologiczny cel wyzwolenia*, ukazana została koncepcja nirwany, która jest ostatecznym celem buddyjskiej szkoły wyzwolenia, jego *summum bonum*, Absolutem soteriologicznym. Autor prezentuje tu pojęcie i stan zbawienia w nirwanie. Koncepcja nirwany (traktowanej jako ideał najwyższego doświadczenia duchowego) kształtowała się wraz z powstawaniem nowych odłamów, szkół i sekt w obrębie buddyzmu (139-140). Zbawienie w nirwanie oznaczałoby więc wydostanie się z tego, co negatywne – wyzwolenie z czegoś ku wolności. W absolutnej wolności leży absolutna szczęśliwość, czyli zbawienie (s. 152-153).

Ostatni, szósty rozdział – *Soteriologia w dialogu chrześcijańsko-buddyjskim* – przedstawia wypowiedzi na temat Jezusa Chrystusa współczesnych przedstawicieli buddyzmu, takich jak: Buddhadasa Indapanno, Daisetz Teitaro Susuki, Masao Abe, Tenzin Gyatso (Dalajlama XIV). Prezentuje również specyfikę buddyjskiej nauki o zbawieniu. Buddyzm nie przyjmuje idei historycznego objawienia ani potrzeby Bożej łaski. Wychodzi od egzystencjalnego doświadczenia świata jako rzeczywistości nietrwałej i przenikniętej cierpieniem. Buddyzm chce dostarczyć cierpiącym praktycznych wskazówek, prowadzące w tym życiu do spokoju i nirwany. Pracę wieńczy zakończenie i bibliografia.

Autor monografii, podejmując się zaznajomienia czytelnika z zagadnieniami zbawienia w buddyzmie, przedstawił je w sposób interesujący i klarowny, nie tylko dla osób zainteresowanych buddyzmem, religioznawców, teologów religii czy misjologów, ale również dla współczesnego człowieka żyjącego w kręgu cywilizacji zachodniej, często „znudzonego” tradycyjnymi religiami, a poszukującego „lepszego życia” w tzw. „innym świecie”. Choć wiedza przeciętnego Europejczyka na temat buddyzmu jest coraz większa, to jednak wielu badaczy interpretuje tę religię przez pryzmat zachodniej mentalności, nie uwzględniając właściwego cywilizacyjno-kulturowego kontekstu powstania i rozwoju tego systemu soteriologicznego. Ks. Leonard Fic przybliży buddyjską koncepcję zbawienia poprzez omówienie nirwany oraz dróg prowadzących do jej osiągnięcia. W buddyzmie proponowany cel można osiągnąć przez osobisty wysiłek człowieka, bez chrześcijańskiej koncepcji Bożej łaski, pośredników zbawienia i wiary w osobowego Boga. Rola buddów czy

bodhisattwów ogranicza się jedynie do pomocy ludziom przy ich odrodzeniu (jeśli tej pomocy pragną) w niebach.

Po zapoznaniu się z nauką Buddy i buddyjską soteriologią czytelnik-chrześcijanin bardziej może sobie uświadomić wartość własnej religii i docenić koncepcję drogi wiodącej do zbawienia, zaproponowaną przez Chrystusa.